Міністерство освіти і науки України

Херсонський державний університет

Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
української мови

Климович С.М.
«28» серпня 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.3.3. ІСТОРІЯ МОВИ (СТАРОСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА)

спеціальність 035.01 Філологія (українська мова та література)

факультет української філології та журналістики

2017-2018 навчальний рік

Робоча програма з «Історії мови (старослов'янської мови)» для студентів за спеціальністю 035.01 Філологія (українська мова та література)

Розробники: Гайдученко Г.М.., доцент, кандидат філологічних наук; Климович С. М., доцент, кандидат філологічних наук

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри української мови
Протокол від. «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри української мови

Климович С.М.
(підпис)

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="3">Найменування показників</td><td rowspan="3">Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти</td><td colspan="3">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td colspan="2">денна форма навчання</td><td rowspan="2">заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>укр</td><td>у-а</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів − 4</td><td>Галузь знань
03. Гуманітарні науки</td><td colspan="3" rowspan="2">Нормативна</td></tr>
<tr><td>спеціальність
035.01 Філологія (українська мова та література)</td></tr>
<tr><td>Модулів – 2</td><td rowspan="3"></td><td colspan="3">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 2</td><td colspan="2">1-й</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість − 120</td><td colspan="3">Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="8">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4
самостійної роботи студента – 4</td><td rowspan="8">Ступінь вищої освіти:
бакалавр</td><td colspan="2">2-й</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Лекції</td></tr>
<tr><td>18 год.</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="3">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="3">Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="3">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>72 год.</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="3">Вид контролю: диф.залік</td></tr>
</table>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 40 / 60 %

для заочної форми навчання – 100%

Мета та завдання

Мета курсу:

- досягнення глибокого лінгвістичного осмислення результатів розвитку давнього нашарування у структурі будь-якої сучасної слов'янської мови;
- розуміння загальнослов'янського значення старослов'янської мови;
- ознайомлення із звуковою системою старослов'янської мови в порівняльно-історичному висвітленні;
- з'ясування основних принципів становлення лексико-граматичних розрядів слів;
- осмислення значення старослов'янської мови в історії розвитку української мови.

Завдання курсу − познайомити студентів з основними етапами розвитку старослов'янської мови, особливостями її фонетичної, граматичної та синтаксичної будови, показати багатство лексичного складу та словотвору, підготувати студентів до свідомого засвоєння дисциплін історико-лінгвістичного циклу.

Компетентності

Загальні компетентності:

- вільне володіння державною мовою в усній та писемній формі;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Предметні компетентності:

- здатність класифікувати звуки старослов'янської мови, визначати закономірності їх поєднання, усвідомлювати фонетичну структуру складу;
- здатність з'ясовувати природу звукових процесів старослов'янської мови;
- здатність пояснювати граматичні значення, категорії, граматичні форми самостійних частин мови;
- здатність визначати структуру синтаксичних одиниць старослов'янської мови;
- здатність користуватися здобутими знаннями для інших лінгвістичних дисциплін.

Очікувані результати навчання

- читати та перекладати старослов'янські тексти;
- чітко розмежовувати поняття «індоєвропейської мови», «спільнослов'янської мови»;
- висвітлювати питання походження звуків у слов'ян;
- порівнювати факти старослов'янської та української мов;

- розуміти специфіку лексичного складу старослов'янської мови як книжно-літературної, створеної для адекватної передачі змісту грецьких християнських текстів;
- знати звукову систему старослов'янської мови кирило-мефодієвської доби;
- характеризувати лексико-граматичних розряди слів (частини мови) у старослов'янській мові;
- коментувати фонетичні зміни, зафіксовані у відмінкових формах різних частин мови;
- аналізувати синтаксичні особливості старослов'янської мови.

Програма навчальної дисципліни

Вступ. Старослов'янська мова як навчальна дисципліна. Її предмет і завдання. Значення старослов'янської мови для розвитку писемності, літератури, літературних мов, культури, поширення релігії, просвітницької діяльності.

Поняття про старослов'янську мову

Старослов'янська мова як літературно-писемна мова перших слов'янських перекладів Святого Письма, зроблених Костянтином (Кирилом) і Мефодієм та їх учнями з грецької, починаючи з другої половини IX ст.

Найдавніші пам'ятки, що дійшли до нас, писані на території Моравії, Паннонії та Болгарії наприкінці X-XI ст. Старослов'янська мова цих пам'яток – перша цілеспрямована, культурологічно осмислена і послідовна фіксація слов'янської мови на письмі. Її значення для порівняльно-історичного вивчення інших слов'янських мов.

Поняття про порівняльно-історичний метод у мовознавстві.

Праіндоєвропейська мова, праслов'янська, слов'янські мовні групи.

Живомовна основа старослов'янської мови – південнослов'янський солунський діалект.

Старослов'янська мова в її відношенні до інших слов'янських мов (специфічні особливості).

Терміни «старослов'янська мова», «давньоболгарська», «давньоцерковнослов'янська» та їх наукове походження.

Старослов'янська та давні реакції церковнослов'янської мови (болгарська, македонська, чеська, давньоруська, сербська, хорватська глаголична, румунська). Діалектні особливості авторів та переписувачів церковнослов'янських текстів. Українська редакція церковнослов'янської мови.

Подальша доля старослов'янізмів у сучасній українській мові. Загальнослов'янське значення старослов'янської мови.

Виникнення та розвиток старослов'янської писемності. Слов'янські переписувачі Костянтин (Кирило) і Мефодій. Свідчення історичних документів про життя й просвітницьку діяльність Кирила та Мефодія (Житія Костянтина і Мефодія, трактат «О писмєнєхъ чръноризца Храбра»).

Проблема походження слов'янських абеток. Кирилиця і глаголиця. Питання про їх порівняльну давність, походження, джерела графіки,

територіальне поширення. Характеристика кирилиці, яка лягла в основу сучасних абеток східних слов'ян. Фонетичне та числове значення букв кирилиці. Діакритичні знаки. Знаки пунктуації.

Фонетика. Звукова система старослов'янської мови кирило-мефодієвської доби. Специфіка вивчення фонетики старослов'янської мови як мови книжно-писемної.

Система голосних звуків. Класифікація голосних за місцем артикуляції, за ступенем підняття, за тривалістю. Голосні переднього ряду. Голосні непереднього ряду. Характеристика носових голосних. Звуки повного творення. Редуковані *ъ, ь*. Слабка та сильна позиції редукованих. Редуковані *ы, и* у позиції перед *[j], [i]*.

Система приголосних звуків. Склад приголосних. Місце та спосіб їх творення. Приголосні дзвінкі та глухі; тверді, м'які й напівм'які. Плавні сонорні /р/, /л/, їх функціонування як складотворчих та нескладотворчих звуків. Принцип складового сингармонізму.

Фонетична структура складу. Закон відкритого складу. Розташування звуків у складі за принципом висхідної звучності. Голосні на початку слова і складу. Вживання протетичного *[j]* на початку слова й перед іншими голосними. Прийменники-префікси.

Подальші звукові процеси, що відобразилися в старослов'янських пам'ятках кінця X-XI ст.

Занепад редукованих *ъ, ь* у слабкій позиції та вокалізація їх у сильній *(ъ→/о/, ь→/е/)*. Наслідки занепаду редукованих голосних. Зміна структури складу. Поява закритих складів. Доля редукованих голосних у сильній та слабкій позиціях. Зміна напружених редукованих. Звукові процеси, не пов'язані з занепадом редукованих голосних.

Звукова система старослов'янської мови в порівняльно-історичному висвітленні. Основні риси фонетичної системи праіндоєвропейської та праслов'янської мов.

Система голосних. Походження голосних звуків. Зміни в системі та складі голосних фонем. Роль закону відкритого складу у процесі формування системи вокалізму. Фонетична структура складу. Втрата кінцевих приголосних. Монофтонгізація дифтонгів. Виникнення носових голосних. Перетворення праслов'янських дифтонгічних сполук із плавними */r/, /l/* між приголосними *(*tort, *tolt, *tert, *telt),* а також початкових сполук **ort, *olt*.

Система приголосних. Походження приголосних звуків. Зміна складоподілу та спрощення сполучень приголосних у середині слова. Закон складового сингармонізму та наслідки його функціонування. I, II, III палаталізації задньоязикових. Пом'якшення сполук */sk/* та */zd/* перед голосними переднього ряду. Сполучення */kt/, /gt/* перед голосними переднього ряду. Пом'якшення приголосних та сполучень приголосних звуків під впливом */j/***.** Сполучення */tj/* і */dj/* та їх подальші рефлекси у слов'янських мовних групах.

Лексика. Специфіка лексичного складу старослов'янської мови як книжно-літературної, створеної для адекватної передачі змісту грецьких християнських текстів. Складності реконструкції лексичного складу перших перекладів за даними текстів, що збереглися.

Загальнослов'янська, діалектна лексика, слов'янські неологізми (книжно-літературні новотвори зі слов'янськими коренями й афіксами, що створювалися для перекладу грецьких слів, до яких не було еквівалентів в слов'янських діалектах; калькування, складання основ), грецизми.

Морфологія. Загальна характеристика лексико-граматичних розрядів слів (частин мови) у старослов'янській мові.

Іменник. Основні граматичні категорії: рід, число, відмінок. Категорія істот. Основотворчі суфікси іменників праіндоєвропейської мови (тематичні голосні (приголосні)). Праслов'янські типи відмін іменників з основою на **-ā, *-ŏ, *-ŭ, *-ĭ, *-ū* та на приголосний **-es, *-en, *-ter,*-et* як основа для відповідних форм старослов'янської мови. Затемнення тематичної структури слова у більшості словоформ. Становлення нових відмінкових закінчень. Втрата актуальності об'єднання іменників у відміни за характером колишнього тематичного суфікса. Перегрупування типів відмін на основі родової ознаки. Словотвір старослов'янських іменників. Продуктивні суфікси. Складні іменники.

Займенник. Розряди займенників. Особові займенники 1-ої і 2-ої особи та зворотний займенник. Суплетивність основ особових займенників. Повні та енклітичні форми. Вираження 3-ої особи формами вказівних займенників. Відмінювання займенників.

Прикметник. Лексико-граматичні розряди прикметників. Граматичні категорії роду, числа й відмінка прикметника. Іменні (нечленні) та займенникові (членні) прикметники. Їх походження. Архаїчність іменних прикметників. Особливості відмінювання. Ступені порівняння якісних прикметників. Складні прикметники та їх стилістична функція.

Слова на позначення чисел (числівники). Приналежність слів на позначення чисел до різних частин мови: займенників, прикметників (узгоджувані назви чисел від 1 до 4) та іменників (назви чисел від 5 до 9, 10, 100, 1000 і похідні від них). Своєрідність їх граматичних категорій. Повна й коротка форма порядкових числівників. Збірні числівники.

Дієслово. Граматичні категорії старослов'янського дієслова: особи, часу, числа, способу, стану, виду, спрямованості руху, багаторазовості дії. Типи дієслівних основ. Основа інфінітива. Основа теперішнього часу. Класи дієслів. Дієвідмінювані форми дієслова. Дійсний спосіб. Теперішній час. Система майбутніх часів. Випадки змішування форм теперішнього часу з формами майбутнього простого часу як свідчення неостаточного становлення категорії доконаного й недоконаного виду.

Система минулих часів: прості (синтетичні) та складні (аналітичні).

Аорист – синтетична форма минулого часу. Використання аориста для позначення минулої дії або стану без вказівки на процес його розгортання, звичайно – як цілісного акту, найчастіше в ряді послідовних минулих дій, що визначає високу частотність аориста в розповідних текстах. Форми аориста.

Імперфект – синтетична форма минулого часу. Використання імперфекта для позначення минулої дії або стану, що його треба було представити як тривалий процес. Зв'язок імперфекта з основами недоконаного виду.

Перфект – аналітичний минулий час. Використання префекта («перед теперішнього») для позначення дії, яка є результатом здійсненої в минулому дії. Утворення префекта шляхом поєднання особової форми теперішнього часу дієслова *быти* та активного дієприкметника минулого часу на *-л-*.

Плюсквамперфект – аналітичний минулий час. Використання плюсквамперфекта («передминулого») для позначення дії, яка відбулася перед іншою минулою дією. Утворення плюсквамперфекта шляхом поєднання активного дієприкметника минулого часу на *-л-* та особової форми допоміжного дієслова *быти* в імперфекті.

Умовний спосіб як аналітична форма, що утворюється завдяки поєднанню дієприкметника на *-л-* із допоміжним дієсловом у різних формах.

Творення наказового способу. Способи передачі спонукання до дії у конструкціях «*да* + дієслово теперішнього часу».

Іменні форми дієслова. Інфінітив як незмінюване утворення від основ інфінітива з суфіксом *-ти*, що здатне керувати знахідним відмінком без прийменника. Супін як незмінюване віддієслівне утворення від основ інфінітива з суфіксом *-тъ*, яке втратило здатність керувати знахідним відмінком (родов. відм.). Вживання супіна з дієсловами руху для зазначення мети.

Дієприкметник як форма віддієслівного утворення, яке вживається з іменниками у формах словозміни прикметників. Властиві для дієприкметника граматичні категорії дієслова й прикметника. Форми дієприкметника. Початок формування дієприслівника.

Прислівник. Утворення прислівників у старослов'янській мові від займенникових коренів (місця, часу, способу дії). Прислівники, утворені від іменників і прикметників. Адвербіалізація відмінкових і прийменниково-відмінкових форм як безперервний процес поповнення складу дієслів.

Службові слова. Прийменник. Початковий синкретизм прийменників і префіксів. Первинні прийменники й «нові».

Сполучники і частки. Основні функції сполучників і часток у старослов'янській мові. Просодичний статус сполучників і часток (сполучники – проклітики, частки – енклітики).

Вигуки. Відображення використання вигуків у старослов'янських пам'ятках.

Синтаксис. Просте речення. Порядок слів у реченні. Зв'язок слів у реченні. Види речень за метою висловлювання. Підмет. Присудок. Способи їх вираження. Другорядні члени речення. Конструкції з подвійними відмінками. Види заперечення в старослов'янській мові. Типи простих речень. Складне речення. Давальний самостійний.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі укр., у/а.					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Фонетика старослов'янської мови												
Тема 1. Вступ. Поняття про старослов'янську мову. Виникнення та розвиток старослов'янської писемності.	12	2	2			8						
Тема 2. Фонетика. Звукова система старослов'янської мови кирило-мефодіївської доби.	14	2	4			8						
Тема 3. Звукові процеси, що відобразилися в старослов'янських пам'ятках кінця X-XI ст.	16	2	4			10						
Тема 4. Звукова система старослов'янської мови в порівняльно-історичному висвітленні	16	2	4			10						
Разом за змістовим модулем 1	58	8	14			36						
Змістовий модуль 2. Граматика старослов'янської мови												
Тема 1. Морфологія. Загальна характеристика лексико-граматичних розрядів слів (частин мови) у старослов'янській мові. Іменник. Основні граматичні категорії. Відмінювання.	12	2	4			6						

Тема 2. Займенник. Розряди займенників. Прикметник. Лексико-граматичні розряди прикметників.	10	2	2			6						
Тема 3. Числівник	10	2	2			6						
Тема 4. Дієслово. Граматичні категорії старослов'янського дієслова. Система особових та іменних форм дієслова.	12	2	4			6						
Тема 5. Прислівник і службові слова.	10	2	2			6						
Тема 6. Синтаксис. Основні синтаксичні одиниці	8		2			6						
Разом за змістовим модулем 2	62	10	16			36						
Усього годин	**120**	**18**	**30**			**72**						

Змістові модулі навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1:Фонетика старослов'янської мови

Лекційні модулі

1. Вступ. Поняття про старослов'янську мову. Виникнення та розвиток старослов'янської писемності.
2. Фонетика. Звукова система старослов'янської мови кирило-мефодіївської доби.
3. Звукові процеси, що відобразилися в старослов'янських пам'ятках кінця X-XI ст.
4. Звукова система старослов'янської мови в порівняльно-історичному висвітленні.

Семінарські модулі

1. Старослов'янська мова, значення її вивчення. Азбуки старослов'янської писемності.
2. Звукова система старослов'янської мови другої половини IX століття (кирило-мефодіївської доби).
3. Коротка характеристика звукової системи праіндосвропейської мови. Звукові процеси раннього та пізнього періодів розвитку праслов'янської мови.
4. Зміни сполучень приголосних і груп приголосних з наступним *j*. Палаталізація задньоязикових. Пізніші звукові зміни (процеси) старослов'янської мови, що відбулися у пам'ятках XI і частково XII століть.

Модулі самостійної роботи

1. Фонетичні процеси старослов'янської мови IX-XII ст.

Змістовий модуль 2: Граматика старослов'янської мови

Лекційні модулі

1. Морфологія. Загальна характеристика лексико-граматичних розрядів слів (частин мови) у старослов'янській мові.
2. Іменник. Основні граматичні категорії. Відмінювання.
3. Займенник. Розряди займенників. Прикметник. Лексико-граматичні розряди прикметників.
4. Числівник. Загальна характеристика, розряди числівників. Відмінювання числівників.
5. Дієслово. Граматичні категорії старослов'янського дієслова. Система минулих часів: прості (синтетичні) та складні (аналітичні).
6. Прислівник і службові слова.
7. Синтаксис. Основні синтаксичні одиниці.

Семінарські модулі

1. Граматика. Іменник. Відмінювання іменників.

2. Характеристика займенника і прикметника старослов'янської мови.
3. Відмінювання числівників.
4. Визначення граматичних категорій дієслів.
5. Прислівник і службові слова.
6. Синтаксис. Основні синтаксичні одиниці.

Модулі самостійної роботи

1. Словотворення частин мови у старослов'янській мові.
2. Синтаксис старослов'янської мови.

Підсумкова тека

Методи навчання

У сучасному розвитку української освіти важливу роль відіграють методи, які забезпечують не лише системно-структурний підхід до мови, а й посилюють комунікативний, когнітивно-аксіологічний аспекти формування українськомовної особистості.

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця-філолога з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються такі методи:

1) метод проблемного навчання, що реалізується через систему прийомів: постановка проблемного питання (завдання), створення проблемної ситуації та її аналіз, висловлення припущень, встановлення зв'язків між явищами, аналіз, зіставлення їх і перевірка доказів, формування висновків, узагальнень;
2) пояснювально-ілюстративний метод;
3) репродуктивний метод;
4) частково-пошуковий;
5) метод вправ;
6) навчальні дискусії;
7) дослідницький метод (стимулювання творчої діяльності студентів, формування умінь самостійно набувати знання, досліджувати мовні явища, робити висновки, застосовувати набуті знання на практиці);
8) метод лінгвістичного коментаря.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому і тестовому контролю.

Усний контроль, який є найпоширенішим і найбільш ефективним при викладанні курсу «Старослов'янська мова», включає в себе:

- індивідуальне опитування;
- фронтальне опитування;
- усні заліки.

Ці форми контролю допомагають з'ясувати рівень знань студентів завдяки прямому контакту з ними.

Письмовий контроль:

- реферати;
- письмові заліки.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Система оцінювання знань студентів під час підсумкового контролю

А (відмінно) 100 – 90 балів	Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи спеціальну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальної дисципліни, її мету та завдання. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у всіх видах практичних завдань. Використовує сучасні методи та підходи при вирішені самостійних завдань всіх рівнів. Може самостійно обирати підходи та методи для вирішення завдань різного рівня складності. Широко застосовує основні категорії системного аналізу та системно структурного та функціонального підходів. На основі знань про системи може самостійно охарактеризувати структуру системи та функціональні зв'язки між її компонентами. Обсяг знань та рівень вмінь та навичок цілком відповідає та перевищує вимоги програми дисципліни.
В (добре) 89-82 бали	Студент має глибокі міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи фахову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальної дисципліни, її мету та завдання. Студент має міцні ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок. Обсяг знань та рівень вмінь та навичок відповідає обсягу програми дисципліни.

C (добре) **81-74 бали**	Студент знає програмний матеріал повністю, має практичні навички в фаховому аналізі, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі теми. Обсяг знань відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі до 10%. Обсяг знань та рівень вмінь та навичок відповідає обсягу програми дисципліни.
D, E **(задовільно)** **73-60 балів**	Студент знає основні теми курсу, але його знання мають загальний характер, іноді непідкріплені прикладами. Замість чіткого визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Обсяг знань відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі від 10% - 25%.
FX **(незадовільно)** **59-35 балів**	Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання. Обсяг знань відповідає програмі дисциплін, але допускає помилки в обсязі до 50%.
FX **(незадовільно)** **34-1 бал**	Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити ідею.

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів

A 5 (відмінно) **100 – 90 балів**	Студент повинен відмінно володіти матеріалом, його відповідь відзначається повнотою і вичерпністю матеріалу курсу, вона повинна ґрунтуватись з різних поглядів. При цьому студент повинен уміти висловити й мотивувати власне бачення з аналізованих питань. Студент повинен знати повний обсяг запропонованого в курсі матеріалу. Для цього він має ознайомитись з рекомендованою до курсу науковою літературою. Обов'язковим є знайомство з додатковою літературою, опрацювання її і використання при висвітленні питання. Відповідь повинна бути логічною, зв'язною, послідовною й аргументованою. Теоретичні положення мають бути підкріплені конкретними прикладами. Студент повинен уміти застосовувати свої теоретичні знання на практиці, логічно і послідовно викладати матеріал, пов'язуючи з суміжними темами, бачити міжпредметні зв'язки, наводити приклади і

	коментувати їх. Студент робить самостійні висновки, висловлює гіпотези, дискутує, аргументує, посилаючись на першоджерела.
B 4 (добре) 89-82 бали	Відповідь студента повна й аргументована, що спирається на знання різних поглядів на обговорювання теми. Студент повинен знати весь обсяг запропонованого в курсі матеріалу, проте може помилятися у непринципових моментах при викладі теорії чи окремих концепцій. Студент повинен опрацювати і знати основну рекомендовану літературу до курсу. Відповідь повинна бути логічною, викладеною правильною літературною мовою. У разі труднощів з аргументацією висловлюваних тез студенту можуть бути задані додаткові питання, які допоможуть йому чіткіше сформулювати думку. Свої теоретичні знання студент повинен уміти застосовувати на практиці.
C 4 (добре) 81-74 бали	Студент висвітлює різні точки зору на обговорювану тему. При знанні повного обсягу матеріалу, студент може помилятися в окремих питаннях при викладі окремої теми, чи загальних питань. При знанні рекомендованої літератури можуть допускатися помилки у значимості того чи іншого джерела. Студент повинен володіти усним і письмовим мовленням, щоб аргументовано давати відповідь. При необхідності студенту можуть задаватися додаткові питання, які допоможуть йому висловити думку. Теоретичні знання студент повинен застосовувати на практиці. Не завжди дотримується логіки викладу, хоч і вільно орієнтується у матеріалі, але інколи припускається одиничних помилок
D, E 3 (задовільно) 73-60 балів	Відповідь студента неповна і не достатньо аргументована. Студент повинен знати значну частину матеріалу, запропонованого в курсі, але ці знання можуть мати несистемний характер. Навідні питання викладача повинні наштовхувати студента на правильну відповідь. У мові викладу можуть траплятися граматичні і стилістичні помилки. Матеріал студентом засвоєно на рівні невпевненого переказування, вивчене відтворює не завжди логічно і послідовно, але не губиться при необхідності навести приклад. Знає стандартні дефініції
FX 2 (незадовільно) 59-35 балів	Ставиться студенту, в якого відсутні знання матеріалу, запропонованого в курсі. Студент може частково відповідати на поставлені запитання, але сам не здатен викласти теоретичний матеріал і підкріпити його прикладами. Студент необізнаний з рекомендованою літературою, у його мовленні часто трапляються граматичні помилки, відчувається брак достатнього словникового запасу.

FX 1 (незадовільно) 34-1 бал	Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

A 5 (відмінно) 100 – 90 балів	Студент повно і всебічно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання теми, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і може аргументовано її доводити; усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином (у вигляді реферату або законспектовані в зошиті)
B 4 (добре) 89-82 бали	Загалом рівень знань студента відповідає викладеному для оцінки «відмінно», проте припустився кількох помилок при розв'язанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, обґрунтування неточні, не підтверджуються доказами; усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином (у вигляді реферату або законспектовані в зошиті), проте трапляються поодинокі помилки у виконання завдань
C 4 (добре) 81-74 бали	Студент розкриває теми, винесені для самостійного опрацювання, проте не всебічно, дещо поверхово; припускається помилок при розв'язанні деяких завдань; усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином (у вигляді реферату або законспектовані в зошиті), проте трапляються помилки у їх виконання; деякі завдання не виконані
D E 3 (задовільно) 73-60 балів	Студент розкриває не всі теми, винесені на самостійне опрацювання (лише 60% завдань), теми розкриті поверхово, студент припускається помилок при виконанні практичних завдань, завдання не оформлені належним чином, деякі завдання не виконані
FX 2 (незадовільно) 59-35 балів	Студент у загальних рисах розкрив питання, винесені для самостійного опрацювання, розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно; студент виконав лише 50% завдань, винесених на самостійне опрацювання
FX 1 (незадовільно) 34-1 бал	Студент не може відповісти на поставлене запитання або відповідає неправильно, не розуміє суті запитання, не може зробити висновків, виконав менше 50% завдань, винесених на самостійне опрацювання; практичні завдання не оформлені належним чином

Рекомендована література

Базова

1. Горшков А. И. Старославянский (древнецерковнославянский) язык / А. И. Горшков. – М.: АСТ, 2002. – 141 с.
2. Історія української мови: Фонетика / М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, В. Г. Скляренко. – К.: Наук. думка, 1979. – 367 с.
3. Кривчик В. Ф. Старославянский язык / В. Ф. Кривчик. – Минск: Вышэйшая школа, 1986. – 303 с.
4. Леута О. І. Старослов'янська мова: підручник / О. І. Леута. – К.: Вища школа, 2001. – 255 с.
5. Леута О. І., Гончаров В.І. Старослов'янська мова. Збірник вправ і практичних завдань / О. І. Леута. – К.: Вища школа, 2004.− 198 с.
6. Майборода А. В. Старослов'янська мова / А. В. Майборода. – К.: Вища школа, 1975. – 296 с.
7. Майборода А. В., Коломієць Л. І. Старослов'янська мова: Збірник вправ і завдань / А. В. Майборода. − К.: Вища школа, 1992. − 166 с.
8. Станівський М. Ф. Старослов'янська мова: підручник / М. Ф. Станівський. – К.: Вища школа, 1967. – 470 с.
9. Хабургаев Г. А. Старославянский язык / Г. А. Хабургаев. – М.: Просвещение, 1986. – 288 с.
10. Юсип-Якимович Ю. В., Шимко О. В. Старослов'янська мова: навчальний посібник / Ю. В. Юсип-Якимович, О. В. Шимко. − К.: Знання, 2009. − 279 с.

Допоміжна

1. Бернштейн С. Б. Сравнительная грамматика славянских языков / С. Б. Бернштейн. – М.: МГУ, Наука, 2005. – 352 с
2. Бирнбаум Х. Праславянский язык: Достижения и проблемы в его реконструкции. Монография. Пер. с англ./ Вступ. ст. В. А. Дыбо; Общ. ред. В. А. Дыбо и В. К. Журавлева. – М.: Прогресс, 1986. –512 с.
3. Брайчевський М. Ю. Походження слов'янської писемності / М.Ю. Брайчевський. – К. : КМ "Academia", 1998. – 150 с.
4. Висоцъкий С. О. Київська писемна школа X–XII ст. – Львів; Київ; Нью-Йорк, 1998.
5. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1966. – 596 с.
6. Лучик В.В. Вступ до слов'янської філології: Підручник. – К.: ВЦ. «Академія», 2008. – 344 с.
7. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови. Повстання церковнослов'янської мови. Костянтин і Мефодій, їх життя і діяльність. – Варшава, 1926. – Т. 1. – 426 с.
8. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови. Фонетика

церковнослов'янської мови. – Варшава, 1927. – Т.3. – 455 с.
9. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови: Короткий науково-популярний нарис. – Варшава: Друк. Синодальна, 1931.
10. Огієнко І. Історія церковнослов'янської мови: Пам'ятки старослов'янської мови X–XI віків. – Варшава, 1929. – Т. 5 (Студії до української граматики. Видають І. Огієнко та Р. Смаль-Стоцький; Кн.5).
11. Писемність Київської Русі і становлення української літератури : збірник наукових праць / ред. В. І. Крекотень. – К. : Наукова думка, 1988. – 316 с.
12. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова / Г. Півторак. – К.: Наукова думка, 1993. – 200 с.
13. Юсип-Якимович Ю.В. Старослов'янська мова. Практикум. – Ужгород: Карпати, 2003. – 95 с.

Словники

1. Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник / Л. Белей, О. Белей. − Львів: Свічадо, 2001. − 332 с.
2. Дьяченко Г. Полный церковнославянский словар / Г. Дьяченко. − М.: Бертельсманн Медиа, 2013. – 1120 с.
3. Етимологічний словник української мови. В семи томах. – К., 1982-1989. – Т.1-5 (продовжується).
4. Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови: У 4 т. / І. Огієнко. − Вінніпег; Канада: Волинь, 1979 -1995
5. Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков) / Э. Благова, Р. Цейтлин, С. Геродес [и др.]. – М.: Русский язык, 1994. – 842 с.

Інформаційні ресурси

http://www.nbuv.gov.ua	Бібліотека ім. В.І.Вернадського
http://www.ukrcenter.com	Український центр
http://lib.meta.ua	Бібліотека
http://www.lib.ua-ru.net	Студентська електронна бібліотека
http://ulif.org.ua/ulp/index.php	Український лінгвістичний портал
http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/	Словники України on-line
http://www.novamova.com.ua/	Освітньо-інформаційний Інтернет-проект української мови
http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm	Енциклопедія української мови
http://www.ussr.to/All/tishkovets/movva.html	Довідник з української мови
http://www.ussr.to/All/tishkovets/movva.html	Український тезаурус

Зміни та доповнення до робочої програми _____н.р.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Протокол № ___ від «____» _____р. Протокол № ___ від «___» _____р.

Завідувач кафедри _____ Голова НМР факультету _____

_____н.р.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Протокол № ___ від «____» _____р. Протокол № ___ від «___» _____р.

Завідувач кафедри _____ Голова НМР факультету _____